

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК: 339.9

Л.Б. ШОСТАК, д.е.н., професор, головний науковий співробітник, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки Міністерства економічного розвитку та торгівлі України

А.О. ХОДЖАЯН, д.е.н., професор, кафедри міжнародних економічних відносин, Київський національний торговельно-економічний університет

Л.Б. ШОСТАК, д.э.н., профессор, главный научный сотрудник, Государственный научно-исследовательский институт информатизации и моделирования экономики Министерства экономического развития и торговли Украины

А.О. ХОДЖАЯН, д.э.н., профессор, кафедры международных экономических отношений, Киевский национальный торгово-экономический университет

L. SHOSTAK, Dr. of economy science, Professor, Principal Researcher, State Research Institute of Informatization and Economic Modeling, Ministry of Economic Development and Trade

A. KHODZHAIAN, Dr. of economy science, Professor, Professor of International Economic Relations of Kyiv National University of Trade and Economics

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ МЕХАНИЗМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОГО РЫНКА

CONCEPTUAL FRAMEWORK OF A MECHANISM OF ENSURING INNOVATION-DRIVEN ECONOMY GROWTH IN A GLOBAL MARKET

У статті визначено стратегію та інструменти забезпечення інноваційного розвитку економіки України в умовах глобального ринку. Запропоновано модель економічного зростання з дотриманням екологічного імперативу інноваційного розвитку. Визначено, що в умовах обмеження публічних фінансів

ефективним є створення матеріально-фінансових стимулів розвитку підприємництва в сфері інновацій. Проте найбільш вагомим чинником зростання випуску інноваційної продукції є підвищення рівня технологічного прогресу за допомогою вітчизняної науки та міжнародного співробітництва в галузі новітніх технологій. Для підвищення конкурентоздатності інноваційних продуктів на глобальному ринку треба залучати дешеві фінансові ресурси для їх створення і виробництва. Реалізація наявного інноваційного потенціалу обумовлена розширенням сукупного попиту засобами фінансової політики та інструментами зовнішньоекономічної стратегії, сфокусованої на розширенні міжнародних сегментів ринку інноваційної продукції.

Ключові слова: глобальний ринок, конкурентоздатність, інноваційна продукція, стратегія інноваційного розвитку, державний механізм управління

Концептуальные принципы механизма обеспечения инновационного развития экономики в условиях глобального рынка. В статье определена стратегия и инструменты обеспечения инновационного развития экономики Украины в условиях глобального рынка. Предложена модель экономического роста с соблюдением экологического императива инновационного развития. Определено, что в условиях ограничения публичных финансов эффективным является создание материально-финансовых стимулов развития предпринимательства в сфере инноваций. Однако наиболее весомым фактором роста выпуска инновационной продукции является повышение уровня технологического прогресса с помощью отечественной науки и международного сотрудничества в области новейших технологий. Для повышения конкурентоспособности инновационных продуктов на глобальном рынке нужно привлекать дешевые финансовые ресурсы для их создания и производства. Реализация имеющегося инновационного потенциала обусловлена расширением совокупного спроса средствами фискальной политики и инструментами внешнеэкономической стратегии, сфокусированной на расширении международных сегментов рынка инновационной продукции.

Ключевые слова: глобальный рынок, конкурентоспособность, инновационная продукция, стратегия инновационного развития, государственный механизм управления

In the article are determined strategies and tools to ensure innovation development of economy of Ukraine in the global market. It's provided the model of economic growth in compliance with the ecological imperative of innovation development. Determined that in terms of public finance constraints are effective creation of material and financial incentives for the development of entrepreneurship in innovation. However, the most important factor in the growth of output product innovation is to enhance technological progress by national science and international cooperation in the field of new technologies. To increase the competitiveness of innovative products in the global market should attract cheaper financial resources for their creation and production. Implementation of existing innovative potential due to the expansion of aggregate demand by means of fiscal policy and instruments of foreign strategy, focused on expanding the international market segments innovative products.

Keywords: global market, competitive, innovative products, innovative development strategy, governance arrangements

Постановка проблеми. У ХХІ столітті інноваційний та екологічний чинники стали визначати як умови виживання всієї планети, так і перспективи добробуту населення України. Усталений соціально-економічний розвиток передбачає не тільки згладжування економічних циклів світової економіки, а й забезпечення певної якості життя з точки зору екологічної та соціальної складових життєзабезпечення. Впровадження новітніх «екологічно-дружніх» технологій виробництва і споживання є беззаперечною вимогою забезпечення подальшого економічного розвитку світової економіки та конкурентної позиції країни на глобальному ринку. Сьогодні брак державних фінансових ресурсів, екстенсивний тип господарювання, техногенні катастрофи, відчуження і руйнування 20% території внаслідок військового конфлікту на сході України ставлять питання про реальність перспектив сталого інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційно-інвестиційна політика держави, спрямована на створення матеріально-фінансових стимулів розвитку підприємництва в сфері інновацій є найбільш ефективною в умовах обмежених публічних фінансів (бюджетних капіталовкладень). Україна, як потенційний економічний партнер, має досить привабливі риси для входження транснаціональних капіталів в науково-технічний простір країни, що передбачає, з одного боку, трансмісію сучасних технологій і «ноу-хау», з іншого – приплив іноземного венчурного капіталу [1]. І це, перш за все, забезпечується наявністю кваліфікованих та дешевих трудових ресурсів і науково-технічним потенціалом, здатним адаптувати новітні світові технології виробництва. Україна також має значний природно-ресурсний потенціал для розміщення як капітало-ефективних високотехнологічних, так і ресурсномістких виробництв (в рамках дотримання імперативу екологічної безпеки). Країна має достатню виробничо-технічну базу і розвинену супутню інфраструктуру машинобудівних, хімічних, нафтопереробних галузей, здатних за умови модифікації і оновлення основних фондів до розширеного виробництва конкурентної продукції.

Наявні передумови залишають надію на залучення, як державних, так і приватних і

не тільки іноземних інвестицій у високотехнологічне виробництво інноваційних товарів і послуг. Для цього необхідне створення стимулів для інноваційного підприємництва, серед яких ефективними залишаються наступні: економічні пільги та послаблення податкового тиску, державні гарантії, висока норма прибутку, стабільні ринки збуту [2].

Вагомим фактором сталого зростання випуску інноваційних товарів і послуг є підвищення рівня технологічного прогресу за допомогою міжнародного співробітництва в галузі новітніх технологій [3]. Стійкий випуск інноваційних товарів і послуг, заснований на розширенні виробничого потенціалу, і інвестиції є не єдиним способом такого розширення через ефект пропозиції. Іншим важливим фактором експансії такого виробництва служать державні споживчі витрати, що зумовлюють підвищення сукупного попиту. Вони істотно впливають на зростання добробуту в основному за допомогою стимулювання сукупного попиту на виробничі ресурси і подальшу індукцію чинників пропозиції. Однак в Україні кейнсіанський механізм ініціації сукупного попиту через збільшення державних споживчих витрат не може бути реалізований в повній мірі. Державний бюджет України значно обтяжений зовнішніми боргами і кредитами світових фінансових структур (МВФ, Світовий банк та ін.), які спрямовуються не на розширення і модернізацію виробництва, а, в основному, на адміністративні реформи, зміцнення національної валюти і оплату боргових зобов'язань [4].

За таких умов збільшення споживчих державних витрат можливе за двома основними напрямками: (1) через дефіцит Державного Бюджету (у розмірі 3–4% ВВП) за рахунок внутрішньої заборгованості (внутрішні позики) або за допомогою регульованої інфляції (до 15% річних).

Більш вагомим чинником стійкого зростання випуску інноваційних товарів і послуг є підвищення рівня технологічного прогресу за допомогою розширення міжнародного співробітництва в галузі новітніх технологій. Наукоємність виробництва не тільки збільшує продуктивність даного запасу капіталу та інших ресурсів, а й є важливим чинником прискорення накопичення капіталу, тобто вагома роль накопи-

чення капіталу полягає у виконанні функції транслятора технологічного прогресу. А це означає, що фінансовий венчурний капітал повинен направлятися на національні наукові дослідження та впровадження міжнародних розробок у виробництво, що має на увазі і додаткові витрати на підтримку рівня загальної і спеціальної освіти на певній (високій) планці.

Концепція «економіки пропозиції» [5], широко використовується в аргументації стійкості виробництва, є однією з теоретичних основ подолання високої інфляції і супутнього їй безробіття (типове поєднання для країн пострадянської економіки). У контексті глобалізації світової економіки вона повинна бути зорієнтована на підвищення конкурентоспроможності національних товарів і послуг, тобто зниження витрат виробництва і політику протекціонізму національного виробника. Тактика економічної політики, спрямованої на стимулювання сукупної пропозиції, включає заходи, сфокусовані на стимулюванні як поточного обсягу виробництва, так і довгострокового підвищення темпів економічного зростання. До першої групи відносять заходи щодо підвищення ефективності розподілу ресурсів між конкуруючими сферами їх застосування через реформу фінансової системи, державного сектора, ринку праці та ін., Заходи по скороченню «податкового клину» за допомогою реформи податкової системи, скорочення дотацій та ін., а також підвищення ефективності використання факторів виробництва. До другої групи відносять стимулювання заощаджень та інвестицій, інновації в сфері технологічного забезпечення виробництва і освіти, стимулювання припливу іноземних інвестицій та інші структурні перетворення.

Мета статті. Визначити стратегію та інструменти забезпечення усталеного інноваційного розвитку економіки України в умовах обмеження публічних фінансів.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи пріоритетні орієнтири інноваційно-інвестиційної політики України, слід прив'язати їх до середньострокового і довгострокового економічного зростання, вписуючи їх у розстановку світових політекономічних сил і прогнозовану еволюцію світового економічного розвитку. В основі середньостроко-

вого економічного зростання лежить реалізація наступних трьох наявних передумов:

1) можливості максимального використання наявних виробничих потужностей;

2) створення умов для нормальної інвестиційної діяльності;

3) попередження відтоку фінансових ресурсів, отриманих в рамках національної економіки, з метою перетворення їх на головне джерело венчурного капіталу.

Основні пріоритети стратегії довгострокового зростання і стійкості виробництва високотехнологічних товарів і послуг можуть складатися з наступного:

– адаптації важелів стимулювання інвестицій в реальний сектор економіки;

– відродженні та подальшому розвитку науково-технічних інновацій, пов'язаних з ВПК і АПК;

– впровадженні новітніх екологічно чистих технологій виробництва, транспортування та складування продукції;

– удосконаленні фіскальної і монетарної політики, спрямованих на усталене економічне зростання;

– вдосконаленні транснаціональних корпоративних відносин, орієнтованих на паритетне співробітництво.

Неадекватна політика реформування в сфері освіти і фундаментальної науки може привести до такої ситуації, коли зростаюча технологічна рента стане єдиною можливістю доступу до новітніх технологій. Тому найбільш важливим пріоритетом розвитку наукомісткої економіки є становлення внутрішньо захищеного фінансового сектора, який обслуговує національні інтереси інноваційного розвитку. У цьому контексті створення юрисдикцій спеціального фінансового режиму господарювання на територіях пріоритетного розвитку, в великих містах, окремих експорто-орієнтованих виробництвах, науково-виробничих територіальних структурах подібно Силіконовій Долині (США) представляється найбільш перспективним напрямком у сфері забезпечення інноваційного розвитку (економіки знань) і зростання національного доходу.

Стійкий випуск інноваційних товарів і послуг заснований на розширенні виробничого потенціалу, і інвестиції в реальний сектор є не єдиним способом такого розширення через ефект пропозиції. Іншим важ-

ливим фактором експансії такого виробництва служать державні споживчі витрати, що зумовлюють підвищення сукупного попиту. Вони істотно впливають на зростання добробуту в основному за допомогою стимулювання сукупного попиту на виробничі ресурси і подальшу індукцію чинників пропозиції. Однак більш вагомим фактором зростання випуску інноваційних товарів і послуг є підвищення рівня технологічного прогресу за допомогою міжнародного співробітництва в галузі новітніх технологій.

У контексті глобалізації міжнародних ринків товарів, послуг і ресурсів концепція пропозиції повинна бути зорієнтована на підвищення конкурентоспроможності країни, тобто зниження витрат виробництва і політику протекціонізму національного виробника. Тактика економічної політики, спрямованої на стимулювання сукупної пропозиції, включає заходи, сфокусовані на стимулюванні, як поточного обсягу виробництва, так і довгостроковому періоді економічного зростання.

В умовах, коли зростання випуску супроводжується прогресивним забрудненням навколишнього середовища, виснаженням паливних і мінеральних сировинних ресурсів, погіршенням якості природних ресурсів життєзабезпечення і руйнуванням територіальної бази розміщення виробництва має місце природно-ресурсне обмеження економічного зростання. З урахуванням соціально-екологічних обмежень економічного зростання нами розроблена модель рівноваги економічної системи [6, 7], яка базується на тотожності:

$$Q = F \left\{ K \cdot L \cdot \sum (R_i - R_i^r) \cdot \sum (S_i - S_i^r) \right\} \quad (1)$$

де: Q – випуск, K – капітал, L – праця, $\sum (R_i - R_i^r)$ – ресурси, використані на виробництво, за вирахуванням ресурсів, витрачених на реабілітацію території та зниження забруднення (емісій); $\sum (S_i - S_i^r)$ – чисті емісії (після очищення викидів).

Перша похідна функції (1) визначає економічну динаміку (зростання або депресію економіки), а друга похідна – темпи економічної динаміки. Слід зазначити протилежну спрямованість вектора S_i , оскільки, якщо зростання всіх інших векторів – капіталу, праці і ресурсів призводить до збільшення суспільно корисного випуску, то забруднення та техногенне порушення територіально-

ландшафтної цілісності, що його супроводжує, несе в собі негативну продуктивність, обумовлену, з одного боку, витратою ресурсів на його виробництво, знешкодження та реабілітацію, з іншого – негативними екстернальними ефектами для навколишнього середовища, продуктивності природних ресурсів та здоров'я людини.

Продуктивність праці в цій моделі визначається наступним рівнянням:

$$Q/L = F \left\{ K/L \cdot \sum (R_i/L - R_i^r/L) \cdot \sum (S_i/L - S_i^r/L) \right\} \quad (2)$$

де Q/L – продуктивність праці (y) визначається як:

$$y = f(k \cdot r \cdot r^r \cdot s^{er}) \quad (3)$$

де k – фондоозброєність;
 r – ресурсозабезпеченість виробництва (на одного зайнятого);

r^r – ресурсозабезпеченість пом'якшення негативних екстернальних ефектів (на одиницю токсичних викидів або техногенно-зруйнованої території у т.ч. в результаті військово-техногенних наслідків);

s^{er} – фактор соціального ризику, обумовлений деградацією екологічної складової життєзабезпечення та втратою працездатності.

З урахуванням вище викладеного виробничої функції, що ендегенне включає фактори вичерпання природно-сировинних ресурсів і погіршення якості навколишнього природного середовища (забруднення, руйнування), може бути представлена у вигляді:

$$Q = \alpha K^a L^b \Delta R^c / \Delta S^d \quad (4)$$

$$\text{де } d = (a + b + c) - 1$$

$$\text{або } Q = \alpha K^a L^b \Delta R^c \Delta S^{1-(a+b+c)} \quad (5)$$

Подальші обґрунтування умов стабільного функціонування економіки полягають у наступному. Сукупний попит відповідно до основних макроекономічних тотожностей визначається споживанням та інвестиціями в розрахунку на одного зайнятого без урахування соціально-ментальних мотивацій оцінки екологічної небезпеки у виборі продукту споживання ($c + i$) або відповідно до заданої норми заощадження відношенням інвестицій до заощаджень (i / s).

Тоді умови рівноваги попиту та пропозиції можуть бути представлені як:

$$y = f(k \cdot r \cdot r^r \cdot s^{er}) = c + i \text{ або } y = f(k \cdot r \cdot r^r \cdot s^{er}) = i/s.$$

У цій рівноважній моделі пропозиція на ринку товарів визначається виробничою функцією: $y = f(k \cdot r \cdot r^r \cdot s^{er})$, попит обу-

мовлений накопиченням капіталу, темпи випуску залежать від інвестицій і вибуття. Інвестиції визначаються нормою накопичення, фондоозброєністю, ресурсозабезпеченістю і соціальними ризиками (за наявності інституту фінансової відповідальності за порушення екологічних норм): $i = s \{ f(k \cdot r \cdot r^r \cdot s^{er}) \}$. Норма накопичення визначає розподіл продукту на інвестиції та споживання: $c = (1 - s) \{ f(k \cdot r \cdot r^r \cdot s^{er}) \}$. Виходячи з взаємозамінності факторів в даній моделі, можна прийти до висновку, що обмеженість одного з факторів підвищує роль інтенсивності використання інших в забезпеченні темпів економічного зростання.

При цьому 1 од. випуску = $F \{ K/Q \cdot L/Q \cdot \sum \Delta R_i / Q \cdot \sum \Delta S_i / Q \}$, виходячи з чого капіталомісткість $(K_q = K/Q)$, трудомісткість $(L_q = L/Q)$, ресурсомісткість $R_q = \sum \Delta R_i / Q$ і екологічність $S_q = \sum \Delta S_i / Q$ продукції визначають ефективність виробництва (конкурентоздатність економіки) при певному технологічному укладі. Отже, в умовах ресурсної обмеженості підвищується роль ефективності праці, економії капіталу і раціонального використання сировинних ресурсів. Зниження трудомісткості і ресурсоемності мають на увазі наявність науково-технічного прогресу як фактора потенційного зростання економіки і передумови постіндустріального розвитку.

Функцію (5) можна також представити у вигляді: $Q + S = F(K \cdot L \cdot \bar{R})$, якщо фактор забруднення розглядається як супутній вторинний продукт виробництва ($Q = Q + S$) і ресурси повністю використовуються на товарне виробництво і пом'якшення екстернальних ефектів $\bar{R} = R^p + R^r$. Тоді в умовах обмеженості всіх ресурсів (капіталу, праці та ресурсної бази) підвищується роль оптимізації розподілу ресурсів і мінімізації екстернальних ефектів на основі експлуатації природних асимілятивних властивостей, оскільки випуск в цьому випадку буде визначатися за формулою:

$$Q = F \{ K \cdot L \cdot (R^p + R^r) \} - S^r \quad (6)$$

Тобто, чим вище асиміляційні властивості навколишнього природного середовища району розміщення виробництва, тим ниж-

че реальні емісії і менше екстернальні ефекти, що в свою чергу обумовлює збільшення частки розподілу матеріальних ресурсів на виробництво, а не на очищення або інші природоохоронні заходи.

Таким чином, при збереженні стратегічної ролі інвестицій і науково-технічного прогресу для прискорення економічного зростання в умовах обмеженості фінансових ресурсів (велика частина яких йде на обслуговування зовнішніх боргів, військові витрати і зміцнення стійкості банкового сектора) все більшої ваги набувають проблеми оптимізації розміщення виробництва.

Бюджетний дефіцит, що практикується під час кризових явищ в будь-якій економіці, не залежно від причин їх виникнення, істотно обмежує можливості уряду в сфері забезпечення інноваційної діяльності. Найбільш ефективною в умовах обмеження публічних фінансів є інвестиційна політика держави, спрямована на створення матеріально-фінансових стимулів розвитку підприємництва в сфері інновацій. Залучення прямих іноземних інвестицій в реалізацію стратегічних інноваційних проектів також здатне забезпечити інноваційну діяльність нерезидентів за умови певних державних гарантій і стимулів. Значний природно-ресурсний потенціал є запорукою для розміщення як капіталоефективних високотехнологічних, так і ресурсномістких виробництв. Разом з цим, виробничо-технічна база і супутня інфраструктура машинобудівних, хімічних, нафтопереробних галузей потребують модифікації і оновлення, що є підставою для зміни неефективних власників основних фондів для підвищення ефективності менеджменту та стимулювання інноваційної діяльності.

Наявні передумови здатні забезпечити підстави для залучення, не тільки бюджетних асигнувань, яких у сучасних умовах недостатньо, а й приватних (національних і транснаціональних) інвестицій у високотехнологічне виробництво інноваційних товарів і послуг. Для активного залучення приватних капіталів в інноваційну сферу необхідно не лише створення стимулів інноваційного підприємництва для виробництва конкурентоспроможних товарів і послуг на зовнішніх ринках, а й забезпечення достатнього рівня внутрішнього сукупного попиту і купівельної спроможності населення.

Розширення інноваційного потенціалу за рахунок приватизації державних підприємств має на меті пошук ефективного менеджера, а не лише нового інноваційно-орієнтованого власника. Випуск інноваційних товарів і послуг заснований на залученні державних та приватних, у т.ч. прямих іноземних інвестицій є не єдиним способом такого розширення. Іншим важливим фактором експансії інноваційного виробництва служать державні споживчі витрати, зокрема на виробництво новітніх озброєнь вітчизняними підприємствами ВПК та авіабудування, що здатне привести до підвищення сукупного попиту. Збільшення споживчих державних витрат можливе й за допомогою регульованої інфляції (до 15% річних) з одночасною індексацією доходів населення, якщо мова йде про внутрішній попит на інноваційні товари і послуги.

Проте найбільш вагомим чинником сталого зростання випуску інноваційної продукції є підвищення рівня технологічного прогресу за допомогою вітчизняної науки та міжнародного співробітництва в галузі новітніх технологій. Технологічний прогрес згідно моделі економічного росту Р. Солоу (рис. 1) розглядається як зростання ефективності (E) праці з постійним темпом (g), і в якості рушійного фактора аналогічний дії зростання зайнятості.

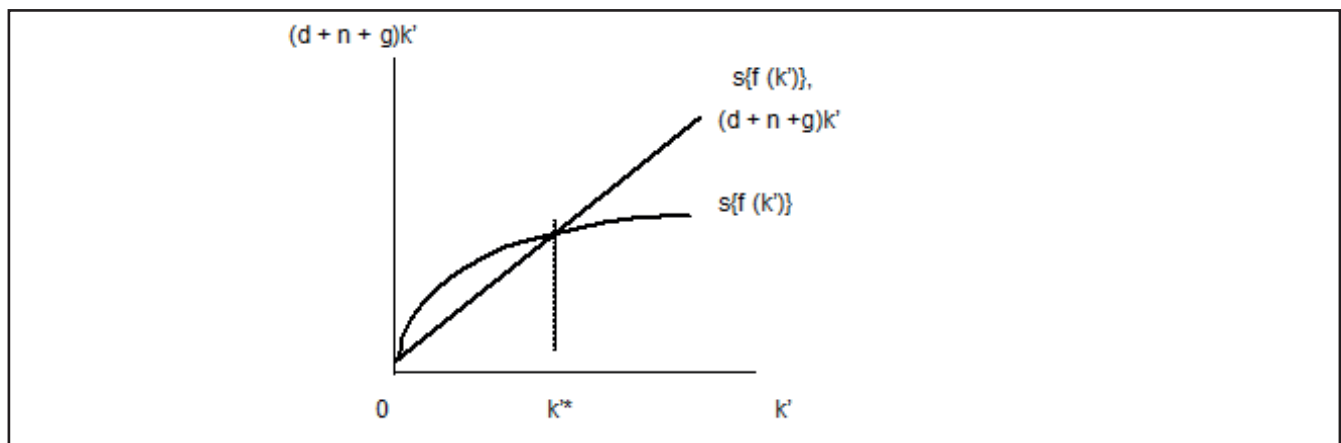
У цьому випадку, якщо чисельність працюючих зростає з темпом (n), а ефективність праці – з темпом (g), то (LE) буде збільшуватися з темпом $(n + g)$. У стані стійкої рівноваги (k^*) рівень фондоозброєності врівноважується, з одного боку, впливом інвестицій, що підвищують фондоозброєність, з іншого – впливом вибуття, зростанням числа за-

йнятих і технологічного процесу, що знижує рівень капіталу в розрахунку на ефективну одиницю праці: $s\{f(k^*)\} = (d + n + g)k^*$.

У рівноважному стані при наявності технологічного прогресу загальний обсяг капіталу і випуску буде рости з темпом $(n + g)$, проте на відміну від ефекту зростання населення, в цьому випадку будуть зростати фондоозброєність K / L і випуск Y / L в розрахунку на одного зайнятого, що може служити основою для підвищення добробуту населення. Технічний прогрес є визначальною умовою моделі неперервного зростання рівня життя, оскільки обумовлює стійке зростання випуску на душу населення. Якщо в кейнсіанських моделях норма збереження задавалася екзогенно і визначала величину рівноважного темпу зростання доходу, то неокласична модель Р. Солоу стверджує, що економіка прагне до відповідного стійкого рівня фондоозброєності (k^*) і збалансованого зростання, якщо дохід і капітал зростають з темпом $(n + g)$ незалежно від норми заощадження. Величина норми збереження є об'єктом економічної політики і важлива при оцінці різних програм економічного зростання.

В основі середньострокового економічного зростання покладено реалізацію таких трьох передумов:

- 1) модернізація на основі впровадження результатів науково-технічних досліджень;
- 2) державні гарантії інноваційно-інвестиційної діяльності (забезпечення високої норми прибутку венчурного капіталу);
- 3) боротьба з корупцією в рамках національної економіки, що істотно підвищує транзакційні витрати національного господарства.

Рисуюнок 1. Технологічний прогрес в моделі Р. Солоу

Необхідною і достатньою умовою соціально-економічного розвитку України є середньорічне зростання валового випуску на рівні 5–7% ВВП [8], а за інноваційними товарами і послугами – 3–5% ВВП. Можливості такого зростання визначаються:

1) існуванням виробничих фондів (будівлі, споруди, обладнання, теплові та електричні мережі), які були недовикористані або законсервовані, велика частина яких може бути модернізована і повернута в виробництво без залучення значних обсягів капіталовкладень;

2) наявністю запасів природно-сировинних ресурсів (метали, уран, золото) і супутньої інфраструктури;

3) виробництвом конкурентоспроможної продукції літакобудування, космічних і військових технологій;

4) агропромисловим потенціалом у виробництві зернових і інших культур (соняшник, цукрові буряки, льон, ріпак, соя) на експорт;

5) науково-технічним потенціалом трудових ресурсів.

Середньострокове економічне зростання може бути реалізовано в 3 етапи. На першому етапі (до трьох років) включення заморожених виробничих потужностей при високому рівні зростання форсованих інвестицій може забезпечити економічне зростання на рівні 6–7% ВВП на рік. На другому етапі (протягом двох років) можливе зниження темпів зростання до 2–4% ВВП на рік через вичерпання існуючих резервів і скорочення обсягу введення нових потужностей. Ця тенденція може бути припинена 25% зростанням інвестицій в наукомісткий сектор економіки. На третьому етапі (на десятирічний період) можлива стабілізація зростання випуску інноваційних товарів і послуг на рівні вище 5% ВВП на рік.

Довгострокове економічне зростання можливе тільки за умови активного державного регулювання, заснованого на визначенні секторальних пріоритетів розвитку, виробничої спеціалізації і координування ринкової політики, з розробкою державних стратегічних інвестиційно-інноваційних програм, спрямованих на зростання сукупного національного доходу. З цих позицій держава зацікавлена в широкомасштабних проектах розвитку інфраструктури, стра-

тегічних ринків (в тому числі й розширенні сегмента міжнародного ринку) та виконанні глобальних інвестиційних програм, в яких доходом є не прямі вигоди, а створення нових робочих місць, розширення податкової бази, зростання виробництва в суміжних секторах економіки. Інвестиційні плани можуть бути складені в рамках регіональних або секторальних програм розвитку. Доступні фінансові кошти банківської системи повинні бути задіяні в інвестиційних проектах реального сектора економіки. Необхідне створення регіональних банків реконструкції та розвитку, венчурних інвестиційних фондів для середнього та малого бізнесу. У довгостроковому періоді доцільно обмеження доступу і витіснення іноземних інвесторів з тих секторів і виробництв, де національний товаровиробник підсилює свої позиції, має хороші перспективи для зростання випуску інноваційних продуктів і підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Основні пріоритети стратегії довгострокового зростання і стійкості виробництва високотехнологічних товарів і послуг полягають у наступному:

- адаптації інструментів стимулювання інвестицій в реальний сектор економіки;
- відродженні та подальшого розвитку науково-технічних інновацій, пов'язаних з ВПК і АПК;
- впровадженні новітніх екологічно чистих технологій виробництва, транспортування та складування продукції;
- удосконаленні фіскальної і монетарної політики для розвитку транснаціональних корпоративних відносин, орієнтованих на паритетне співробітництво.

Вважається, що переміщення технологій в напрямку капіталу або капіталу до технологій забезпечує граничне збільшення світового випуску, проте це не свідчить про паритетне зростання добробуту націй. Країна-розробник новітніх технологій, в тому числі у сфері банківських і страхових послуг, безумовно, підвищує свій власний рівень добробуту не тільки в результаті задоволення нових ексклюзивних потреб, а й шляхом вилучення монопольної ренти з інтелектуальної власності через оподаткування експортних інноваційних товарів і послуг. Нерідко максимізація технологічного

рентного прибутку компанією–розробником досягається одночасним використанням цих інструментів.

Слід зазначити, що конкуренція між постачальниками технічних знань призводить до зниження технологічної ренти, тому ТНК зацікавлені в контролі нових розробок. Позитивний зв'язок присутності ТНК на технологічному ринку з швидким поширенням новітніх технологій справедливий тільки для ринку технологій розвинених країн. Зростання людського капіталу (рівень освіти, організаційні здібності і технологічні навички) країн другого і третього світу, який постулюється принципами сталого розвитку, суперечить жорстким інтересам максимізації сукупного прибутку ТНК. Тому неадекватна політика реформування в сфері освіти і фундаментальної науки може призвести до ситуації, коли зростаюча технологічна рента стане єдиною можливістю доступу до новітніх технологій. Стратегія вилучення технологічної ренти країн–реципієнтів складається з таких позицій:

1) країна–розробник зацікавлена у встановленні прав власності на технологічні знання, в той же час країна–реципієнт прагне цьому протистояти, використовуючи можливість нелегального безкоштовного використання інновацій;

2) впровадження науково–технічних активів країни–розробника забезпечує поліпшення її торгової позиції в результаті відповідних виробничих змін;

3) країна–розробник може отримувати технологічну ренту, якщо вона експортує інноваційні продукти і послуги, які дозволяють монополізувати ринок країни–реципієнта філіями ТНК, або вилучає аналогічну ренту ліцензуванням технологічних удосконалень і відкриттів;

4) домен ТНК прагне максимізувати технологічну ренту філій за кордоном: в разі, коли вона конкурує як продавець технологій на світовому ринку або коли країна–реципієнт некоректно оцінює альтернативні вигоди від ліцензування і впровадження технологій за допомогою філій ТНК. У цьому випадку проникнення і зростаючий технологічний вплив іноземних корпорацій на всі сторони суспільного, політичного та економічного життя менш технологічно розвиненої країни об'єктивно обумовлені

нав'язаними вигодами від залучення технологічно розвиненої країни до цінностей європейської цивілізації.

Висновки. Найбільш важливим пріоритетом розвитку наукомісткої економіки є становлення внутрішньо захищеного фінансового сектора, який обслуговує національні інтереси інноваційного розвитку. У цьому контексті створення юрисдикцій спеціального фінансового режиму господарювання на територіях пріоритетного розвитку, в великих містах з відповідною науково–технологічною базою, окремих експорто–орієнтованих виробництвах, науково–виробничих територіальних структурах представляється найбільш перспективним механізмом забезпечення інноваційного розвитку (економіки знань) і зростання національного доходу. Для підвищення ефективності інноваційних проектів доцільно залучати дешеві фінансові ресурси, в тому числі орієнтовані на пайову участь у прибутку від інноваційного проекту під мінімальні або нульові відсотки (банки регіонального розвитку, венчурні фонди і навіть прямі портфельні інвестиції мусульманських банків).

Стійке зростання національного доходу можливе за умови збільшення високотехнологічного виробничого потенціалу шляхом стимулювання різних чинників пропозиції. Проте таке зростання є збільшенням лише в потенційному випуску економіки. Необхідною умовою реалізації наявного інноваційного потенціалу є розширення сукупного попиту засобами фіскальної політики, яка генерує ендогенні джерела попиту, а також інструментами зовнішньоекономічної політики, сфокусованої на розширення міжнародних сегментів ринку (країни ШОС, ЄвразЕС, певні країни Близького і Середнього Сходу та Африки). Підвищення ролі факторів попиту на внутрішньому ринку і пошук взаємовигідних зовнішніх ринків збуту високотехнологічної конкурентної продукції визначає, в кінцевому рахунку, наповнення міждержавних корпоративних зв'язків, вибір партнерів по економічній взаємодії і самі умови виживання в конкурентному просторі глобального ринку.

Список використаних джерел

1. Геєць В.М. *Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку*

[Текст] / Валерій Михайлович Геєць; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. – К., 2009. – 864 с.

2. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України [Текст] / За ред. д-ра екон. наук Л.І. Федулової. – К.: вид-во УкрІНТЕІ, 2007. – 812 с.

3. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій [Текст] / Відпов. ред. канд. екон. наук Ю.В.Кіндзерський. – К.: Ін-т екон. та прогнозів., 2007. – 408 с.

4. Статистичні матеріали щодо державного та гарантованого державою боргу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/.../statystychni-materialy-shchodo-derzhavnoho-ta-harantovanoh..

5. Теорії «економіки пропозиції» та «раціональних очікувань» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1366010237891/politekonomiya/teoriyi_ekonomiki_propozitsiyi_ratsionalnih_ochikuvan

6. Шостак Л.Б. Усталеність економічного зростання в рамках соціо-екологічних обмежень [Текст] // Економіка природокористування і охорони довкілля. – К.: РВПС України НАН України. – 2001. – С. 35–44.

7. Шостак Л.Б. Макроекономічне моделювання сталого економічного зростання у сучасних умовах [Електронний ресурс] // Матеріали міжнародного наукового симпозиуму «Теоретичні основи і стратегія глобального сталого розвитку». // – Санкт-Петербург, 2013.

8. Шостак Л.Б. Інвестиційна політика в умовах бюджетного дефіциту – Розділ колективної монографії «Стратегія інноваційного розвитку економіки» ч.2. – Х.: НТУ «ХПІ», 2013. – С. 247–268.